

Bećir Macić*

KAKO POSLIJE RATNOG KONFLIKTA U EVROPSKU UNIJU

SAŽETAK

Autor dovodi u vezu postkonfliktni ambijent u BiH i prijem u EU. Evropska Unija želi zemlje, koje su izašle iz konflikta, sa stabilnom unutrašnjom ustavno-pravnom strukturom, izgrađenim državnim mehanizmom sposobnim za komunikaciju, posebno u pogledu ostvarivanja njenih odluka, etničkom koegzistencijom, saniranim ratnim posljedicama, dobrim odnosima sa susjedima, aktivnom ekonomskom osnovom. Bosna i Hercegovina, je zemlja koja je izašla iz ratnog konflikta i želi prijem u EU. On ističe da su u ovoj državi su počinjeni brojni zločini, i onaj najteži genocid, ubijano i ranjavano stanovništvo, rušeni i devastirani objekti, osnivani koncentracioni logori, destruiran ustavnopravni poredak, razorene vrijednosti, stvorena etnička homogenizacija sa dominacijom nacionalnog kriterija, zbog čega treba stvoriti, specifično tome uslove za prijem u EU.

Radi se o suočavanju sa prošlošću, tranzicijskoj pravdi, civilnom društvu, prilagođavanju ustavno pravne strukture institucionalnom mehanizmu EU, prevenciji genocida i drugih zločina, što je i sadržina ovog rada.

Ključne riječi: ratni konflikt, Evropska unija, Bosna i Hercegovina.

---

* Dr., naučni savjetnik, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.

U pristupu obrade ove teme neophodno je dati, bazične elemente identiteta Evropske unije, koji se formira počev od 1957. godine, kada je uspostavljena Evropska ekonomska zajednica od strane šest evropskih zemalja. Od tog perioda Evropska zajednica se proširivala, da bi bila "oformljena pod sadašnjim imenom Ugovorom o Evropskoj uniji ("više poznatim pod imenom Maastritski ugovor 1992. godine")¹. Nakon toga uslijedio je Lisabonski sporazum potpisan decembra 2007. godine, čija je ratifikacija završena u novembru 2009. godine, a kojim su dograđene političke i pravne strukture Evropske Unije (EU).

Svojim identitetom EU danas kotira kao **najmoćnija organizacija u svijetu**, stvarajući "jedinstveno tržište putem sistema zakona koji se primjenjuje u svim državama članicama, što garantuje slobodan protok ljudi, roba, usluga i kapitala".²

Osim toga, EU je uvela zajedničku valutu-euro (1999.), koju sve više njenih članica prihvata, uz ukidanje kontrole potrošača na graničnim prelazima, čime se sve više ostvaruje njena krilatica "**Ujedinjeni u raznolikosti/različitosti**".

EU je definisala svoje odnose u brojnim oblastima, kao što su monetarna sfera, poljoprivreda, trgovina, zaštita životne sredine, socijalna i ekonomska politika, zaštita potrošača, unutrašnja politika, međunarodne organizacije u spoljnoj politici. Prema tome "glavna oblast na kojoj Evropska Unija počiva je jedinstveno tržište koje se bazira na carinskoj uniji, jedinstvenoj moneti (...), zajedničkoj poljoprivrednoj politici i zajedničkoj politici u sferi ribarstva"³

Određeni brožčani pokazatelji nedvosmisleno potvrđuju da je EU jedna **kolosalna međunarodna organizacija**, koja se kao takva stalno potvrđuje. Između ostalog, njena površina je 4.324.782 km², stanovništvo broji 499 673.300 stanovnika, BDP (PKM) je po glavi stanovnika 30.513\$.

Međutim, sve evropske zemlje još uvijek nisu članice EU, iako svaka od njih to nastoji, trudeći se da realizuje neke od etapa ovog složenog prijemnog procesa, koji od njih zahtjeva da prije punopravnog članstva, po standardima EU, riješe određena pitanja i prilagodi se ključnim sferama.

U procesu proširenja, odnosno prijema novih članica, Evropska unija, kao jedna od najmoćnijih regionalnih organizacija, našla se pred prijemom država koje su bile u ratnom konfliktu, što se prevashodno odnosi na Za-

¹ Preuzeto: Evropska unija, <http://sr.wikipedia.org/sr-el>, 19.juli 2010.

² Ibid.

³ Ibid.

padni Balkan. U tom kontekstu postavlja se suštinsko pitanje: **kako zemlje sa tog područja treba da izgrade svoj, prevashodno državni identitet, koji će biti korespondentan identitetu EU, temeljenom na jednakosti, pravdi, ljudskim pravima, socijalnoj koheziji, produktivnom konsenzusu, zaštiti okoline, međureligijskom i međukulturnom dijalogu.**

Nema sumnje da Evropska Unija želi zemlje, koje su izašle iz konflikta, sa stabilnom unutrašnjom ustavno-pravnom strukturom, izgrađenim državnim mehanizmom sposobnim za komunikaciju, posebno u pogledu ostvarivanja njenih odluka, etničkom kogzistencijom, saniranim ratnim posljedicama u pravcu suočavanja sa prošlošću i pomirenju, dobrim odnosima sa susjedima, aktivnom ekonomskom osnovom. Primjer za to je Bosna i Hercegovina, kao zemlje koja je izašla iz ratnog konflikta. U ovoj državi su počinjeni brojni zločini, i onaj najteži genocid, ubijano i ranjavano njeno stanovništvo, rušeni i devastirani objekti ključni za egzistenciju i opstanak, osnivani koncentracioni logori, destruiran ustavnopravni poredak, napadnute iskonske vrijednosti ove države (multietničnost, multikulturalnost i multireligioznost), stvorena nelogična etnička homogenizacija, isforsirana dominacija nacionalnog, itd.

Kako u ovakvoj situaciji osmisliti identitet Bosne i Hercegovine, formirati njenu strukturu, koja će moći da odgovori izazovima EU, odnosno njenim vrijednostima i standardima. U radu se obrađuje nekoliko aspekata, čija realizacija u BiH, može da stvori ovoj državi uslove za evropske integracije. Pored ostalog, radi se o suočavanju sa prošlošću, realizaciji tranzicijske pravde, konstituisanju primjerenog civilnog društva, prilagođavanju ustavno pravne strukture institucionalnom mehanizmu EU, izgradnji uslova za prevenciju genocida i drugih zločina koji su se dogodili u BiH u periodu 1992-1995. Suočavanje sa prošlošću podrazumjeva da se na primjeren način, dokumentovano, od strane kompetentnih institucija, sazna istina o događajima u BiH, pri čemu će se koristiti različite metode i dokazi, a prevashodno dijalog, svjedočenja, dokumenti, istraživanja, stvaranje institucionalnih pretpostavki i dr. Bez toga u biću BiH ostaće latentna opasnost za obnavljanje katastrofične situacije, koja je ovu državu zaustavila u njenom razvoju i nanijela teške udarce njenoj osobenosti.

Suočavanje sa prošlošću, prevashodno je **uslov za pomirenje**, što opet traži istinu o događajima u BiH, a napose zločinima koji su počinjeni u ovoj državi, uključujući tu i genocid, potvrđen pravosnažnim odlukama meritornih sudskih instanci (Međunarodni tribunal za bivšu Jugoslaviju i Međunarodni sud pravde). Sve to je bitno za gradnju bh-identiteta, koji će biti kompatibilan sa identitetom EU.

Nekoliko bitnih činjenica za navedeno stanovište.

Bosna i Hercegovina je sa svojim hiljadugodišnjim suživotom, tolerancijom i multietničnošću, **paradigma** svojevrstne opstojnosti na evropskim prostorima. U periodu razaranja Jugoslavije u čijoj federalnoj asocijaci je bio ovaj entitet, BiH je postala meta neviđene destrukcije s namjerom da se razori njeno **egzistencijalno tkivo –multietičnost**, međusono podijeli i time izbriše sa evropske mape. Od 1991-1995. godine na BiH su se sručile sve ratne strahote, čiji rezultati su bili teški zločini, počev od **genocida, pa do ostalih zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava**. Neumoljive brojke to potvrđuju: Preko 150.000 ubijenih i nestalih (među njima 16.854 djece), 170.000 povrijeđenih (od čega preko 34.000 djece), 1.200.000 izbjeglica (najveća izbjeglička kriza u Evropi nakon Drugog svjetskog rata) pljačkanje i razaranje svih egzistentnih objekata, devastacija i potpuno rušenje vjerskih objekata, preko 200.000 logoraša, od čega su mnogi pobijeni, 50.000 silovanih.⁴ Bosna i Hercegovina je spašena u posljednji čas, ostajući kao atipična država, s nadom da će mir odraditi svoje u smislu stvaranja novih državnih kvaliteta **samoodržive zajednice** i afirmacije onog što je do tada bilo dobro. Međutim, razoren je etnički kolorit Bosne, stvorena neprirodna homogenizacija sa vezom „tlo i nacija“, uzdrmana tolerantnost i drugi tradicionalni instituti, kao što su između ostalog, **komšiluk, odnosno stalna i iskrena etnička, kulturna i konfesionalna upućenost jednih na druge**. Odmah nakon okončanja ratnog konflikta u opticaju se nalazi termin **pomirenje**, koji možda nije ni adekvatan, ali mu je cilj da podstakne da se u BiH, u mjeri u kojoj je to moguće, povrate viševjekovne osobenosti, prevashodno iskrena međuetnička tolerantnost i suživot. Što su preduslovi za pomirenje, šta je neophodno stvoriti u društvenom konkretumu, a što je bitno i za evropski identitet.

Prije svega, potrebna je **istina o ratnom konfliktu**, u Bosni i Hercegovini, međunarodno priznatoj državi, članici UN.

Istina o zločinima je ključ za pomirenje. Pokazalo se u nekim ratnim konfliktima da je ignorisanje tog aspekta nanosilo veliku štetu i bilo jedan od poriva za nove sukobe. Haški tribunal, specijalni sud za počinjene zločine na području Jugoslavije, uradio je mnogo. Ali, sa svojom vremenskom ograničenošću podigao je optužnice tek protiv 161 osobe. Zločini u BiH su po svojoj disperziji i frekventnosti bili takvi da se predpostavlja **da najmanje 10.000 osoba treba da krivično odgovara** za ono što je počinjeno u ovoj državi 1991-1995. Zbog toga je neophodno da se osposobljavaju nacionalni sudovi, kako bi se djelimično izvršio ovaj zadatak.⁵

⁴ „Sistem ranog upozoravanja –Specijalno izdanje –Pravda i istina u BiH iz perspektive javnosti“, Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH, Sarajevo 2005, 7.

⁵ Otome: „Civilno društvo i lokalna demokratija“, Centar za promociju civilnog društva, Sarajevo 2001.

Pitanje adekvatne odgovornosti za zločine je izuzetna satisfakcija za žrtve. Pravda se može označiti kao dio procesa nacionalnog pomirenja, a od ključnog je značaja da se na prostorima BiH uspostave normalni odnosi. Haški tribunal je, između ostalog istakao: „Pravda prekida ciklus nasilja, mržnje i i vansudske odmazde“.⁶

Negiranje zločina, a posebno sudskih odluka, pa čak i onih donesenih od meritornih međunarodnih sudskih institucija, postala je svakodnevna pojava na prostorima BiH, pa i šire – Zapadnog Balkana. Sva nastojanja da se takve pojave sankcionišu sa **posebnim zakonom**, kojeg su donijele neke zemlje u Evropi, ostalo je bez uspjeha.

Povratak nasilno prognanih u svoja prijeratna prebivališta može se takođe označiti kao važna determinanta pomirenja. Bez toga nema uslova da se ponovo stvori atmosfera **susjedstva, tolerancije i suživota**. Neki gube nadu da će se to ikada ostvariti, a povratak im upravo treba. Tome treba dodati **restituciju još nekih prava**, kao što je pravo povratka na posao, obeštećenje za imovinu i sl. I petnaest godina nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma, koji ima zavidan katalog ljudskih prava, to nije urađeno, što se ne postiže ni dugim sudskim procesima. U kontekstu naznake osnovnih pretpostavki za pomirenje potrebno je spomenuti **sistem obrazovanja, pa čak i izmjenjena imena gradova i ulica, neadekvatnu etničku zastupljenost u organima vlasti itd.** Postavlja se pitanje ko je taj ko će otkloniti naznačene prepreke za proces etničkog povjerenja, odnosno pomirenja. Osim vlasti to bi trebalo da učini i **civilno društvo** čija kontinuirana aktivnost i pritisak na vlast stvara uslove za realizaciju osnovnih ljudskih prava, posebno onih, koja su ratnim konfliktom derogirana.

Koje su bitne osobenosti civilnog društva? Njega čine **dobrovoljne, neovisne, neprofitne, nevladine organizacije**, odnosno „civilno društvo je onaj sistem u kome postoje zakonom uređeni odnosi i prava građana, u kojem sistem vlasti i vladajući poredak imaju cilj da obezbjede preduvjet za slobodu, jednakost, pravednost njenih građana, a građani vlastima svojom slobodnom voljom i u demokratskom ambijentu i konkurenciji programa, stranaka i ličnosti daju legitimitet izborima“⁷. U BiH su uslovi za civilno društvo, odnosno njegove institucije tek stvoreni **pluralizacijom bh-društva**, da bi bili prekinuti, a zatim ponovo dobili u svom zamahu.

⁶ Ibid.

⁷ Preuzeto: O.Korjenić, „Civilno društvo i politička država – Konstrukcijski potencijal nevladinog sektora u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini“, Most, broj 7-8, godina XXXI, Mostar – mart/ožujak 2006., www.most.ba, 5. maj 2010.

Posebno je značajan organizacioni segment civilnog društva, onih nevladinih organizacija, koje imaju za cilj da **izdejtstvuju da vlast rješava primjereno i kontinuirano brojna pitanja i probleme koji su proizašli iz ratnog konflikta, a koji su značajni za proces pomirenja**. Ove nevladine organizacije (NVO), najčešće čine oni koji su **izgubili članove svojih porodica u ratu**, kojima su kršena određena ljudska prava. Najznačajni broj takvih organizacija vezan je za probleme **nestalih osoba**, čiji je primarni cilj da pronađu informacije o sudbini svojih najmilijih, da se izvrši njihova ekshumacija i identifikacija. Kako i sami kažu izvjestan smiraj za njih nastaje kada se izvrši pokop, nakon čega mogu da dođu i pomole se prema svom vjerskom ubjedenju i znaju za sudbinu svog najmilijeg.

Tranziciona pravda, ostaje jedan od značajnih aspekata za profilisanje evropskog identiteta Bosne i Hercegovine. Ovaj pojam se označava kao „metoda koja se primjenjuje u društvima koja su opterećena naslijeđem teškog, masovnog i sistemskog kršenja ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava i predstavlja odgovor na ta kršenja, kako bi se došlo do uspostavljanja vladavine prava, provele aktivnosti u pravcu ublažavanja posljedica zločina koji su počinjeni i stvorili uslovi za promoviranje mira i demokratije (pomirenja?), sa ciljem sprečavanja ponavljanja prošlosti.“⁸

Ukoliko se pogleda sadržaj tranzicijske pravde, očigledno je da njena primjena u BiH, predstavlja stvaranje uslova da ova država postane demokratska, prosperitetna, pravna, što su bitne osdobenosti za prijem u EU. Naime tranzicijska pravda obuhvata: uvod u tranzicijsku pravdu, zvanične inicijative (aktivnost institucija vlasti), u polju tranzicijske pravde i uloga civilnog društva u procesu tranzicijske pravde.

Šire o ovome može se naći, u dosta opsežnoj literaturi Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u BiH (UNDPBiH),⁹ pa će se za ovu priliku naznačiti bitni segmenti ovog pojma, koja su posebno značajni za BiH. Tako krivična pravda obuhvata suđenja za ratne zločine, koji su se dogodili u BiH, te sudske instance koje rade na realizaciji toga – Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju i sudovi u BiH. U tom kontekstu veoma je značajno i dokumentiranje ratnih zločina, kazivanje istine, sa posebnim osvrtom za uspostavljanje Komisije za istinu i pomirenje u BiH, te druga tijela koja treba da rješavaju sudbinu nestalih, gdje posebno treba spomenuti Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

⁸ Vodič kroz tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini, Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH, Sarajevo 2009., 20.

⁹ Ibid.

Reparacije su veoma značajno pitanje u postkonfliktnom periodu u BiH, s namjerom da se „na sveobuhvatan i sistematski način pristupi reguliranju pitanja pojedinačnih i kolektivnih materijalnih i nematerijalnih reparacija“. ¹⁰U BiH će biti potrebno koristiti sve oblike reparacije, kao što su: **naknada (kompenzacija), restitucija, rehabilitacija, razni oblici satisfakcije i garancije da se kršenje ljudskih prava i ratni zločine neće ponoviti.** ¹¹

Posmatrano po tranzicijskoj pravdi BiH su u postkonfliktnom razdoblju neophodne institucionalne reforme, odnosno konstituisanje institucija koje mogu da odgovore izazovima ovog vremena. To podrazumjeva osnivanje institucija i njihovu reformu, usvajanje određenih zakona, te ispitivanje integriteta i kapaciteta javnih službenika – wetting.

Osnovano je više institucija u BiH, koje su u vezi sa tranzicijskom pravdom, a to su prije svega Vijeće ministara, Dom za ljudska prava, Ombudsmen, Komisija za ljudska prava, Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTS), Institut za nestale osobe, Agencija za državnu službu, Sud i Tužilaštvo BiH i Ured registara, Odjel za ratne zločine Suda BiH i Poseban odjel za ratne zločine Tužilaštva BiH. Posebne reforme su izvršene u reformi policije i sistemu odbrane, a donesen je Zakon o nestalim osobama, Izborni zakon. Ispitivanje integriteta i kapaciteta javnih službenika –Vetting, izvršen je u policiji i pravosuđu. ¹²

Tranziciona pravda obuhvata i civilno društvo, gdje se aktuelizira nekoliko značajnih segmenata, a prije svega podrška organizacija civilnog društva suđenjima za ratne zločine, aktivnosti organizacija civilnog društva u pravcu dokumentovanja ratnih zločina i kazivanja istine, u oblasti reparacija, institucionalnih reformi, pomirenja. ¹³

Iako su ovdje prezentirane tek konture tranzicijske pravde nedvosmisleno je da to jedan od ključnih segmenata za osmišljavanje evropskog identiteta BiH.

Ništa manje od toga, kao što je naprijed rečeno, nije manje važno prilagodavanje ustavno-pravne strukture BiH institucionalnom mehanizmu EU, što se stavlja u direktnu vezu sa Dejtonskim sporazumom. Ovaj pravni akt, sporazumnog karaktera, parafiran 21. novembra 1995. u Dejtonu (zračna vojna baza Wright Peferson, Dayton, Ohayo, SAD), a zvanično potpisan u Parizu

¹⁰ Vodič kroz tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini, Sažetak, Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH, Sarajevo 2009., 31.

¹¹ Ibid., 31-44.

¹² Ibid.

¹³ Ibid., 44-52.

14. decembra 1995, okončao je ratni konflikt u Bosni i Hercegovini, ostavljajući, što se vidjelo, nakon početne euforije, mnoga pitanja nedovršena, odnosno neadekvatno iskazana. Uz to donesen je kroz aneks 4 Ustav Bosne i Hercegovine, čiji sadržaj u nekim segmentima ne može da zadovolji evropske standarde. Naime, EU i u BiH želi da ima najminimalnije uslove da sa državom BiH pregovara, od nje traži dosljednu realizaciju evropskih odluka, za što je neophodna funkcionalna država, racionalan i efikasan sistem odlučivanja. Skorom da ništa od toga ne nudi Dejtonski ustav, koji je usmjeren na stvaranje krhkih državnih institucija, uz mogućnost brojnih blokada od strane entiteta, te punu dominaciju etničkog principa. Mnogo toga treba mijenjati da bi BiH bila partner Evropi, posebno da prihvati i provodi sve ciljeve i zadatke EU. U vezi s tim, može se navesti jedan karakterističan navod, iz internet-ske ponude Wikipedije, o Dejtonskom mirovnom sporazumu, gdje se pored ostalog ističe: „U svakodnevnom praktičnom životu savremene Bosne 21. vijeka vidljivo je da Daytonski sporazum spriječava svaki imalo smjeliji i življi napredak zemlje u pravcu reintegracije i rekonstrukcije građanskog društva, kakvo je Bosna znala do 1992. godine, a Dayton se djelimično pokazuje i kao smetnja na putu Bosne i Hercegovine kao euroatlanskim integracijama, koji predviđa efikasnije, jednostavniji i transparentniji upravni aparat, koga Bosna i Hercegovina, sastavljena od dva entiteta i jednog distrikta, odnosno desetak kantona na daljnjem nivou vlasti, nikako nema. Nekoliko internacionalnih konferencija zadnjih godina pokazalo je neodrživost promjene Dejtona, koja se kao težak, mučan, ali i efikasan proces već dešava na djelu u zemlji, čime će Bosna i Hercegovina jednog dana proći iz tzv. Dejtonske u tzv. Briselsku fazu, fazu aktivnih evropskih integracija.¹⁴

U strukturi BiH, pa i na području Zapadnog Balkana postoje određeni faktori, čije dejstvo može da doprinese ponavljanju genocida i drugih zločina. Potrebno je da se stvori adekvatan ambijent za prevenciju genocida, posebno u postgenocidnom periodu u Bosni i Hercegovini.

Pravda, kao najznačajniji prevencioni aspekt, najčešće se čuje u kontekstu stvaranja ambijenta protiv ponovnih genocidnih akata na području BiH, posebno je smještajući u trijadu: pravda-pomirenje-oprost. U društvenom realitetu egzistira dosta razučena institucionalna mreža, koja po svojim kapacitetima (kadrovski, tehnički, materijalni), može da obezbjeđi najveći mogući stepen pravde, odnosno istine, kao polazište za ostale relevantne procese u postgenocidnom periodu, kao što su: pomirenje, oprost, izvinjenje itd. Pri tome riječ je o međunarodnim, nacionalnim i lokalnim sudovima, te raznovrsnim nevladinim i vladinim organizacijama.

¹⁴ Preuzeto: Dejtonski mirovni sporazum, <http://b.s.wikipedija.eng/wiki/>, 8.9.2010.

Samo dalje sistematsko istraživanje, može da dadne relevantne odgovore na ova sporna pitanja. Do sada je najčešće dominirao etnički pristup, gdje se stvari ekstremno posmatraju iz ugla svoje nacije, zapostavljajući zločine, koji su učinjeni protiv čovjeka, bez obzira na njegovu nacionalnu i ostalu opredjeljenost.

Stvaranje društvenog konteksta za prevenciju genocida podrazumijeva i **restituciju ljudskih prava i sloboda**, koja su masovno kršena u toku ratnog sukoba u Bosni i Hercegovini, pri čemu posebno treba apostrofirati: pravo na život, ličnu sigurnost, slobodu kretanja, slobodu stanovanja, slobodu vjerovanja, pravo na jednakost pred zakonom, pravo na pravično i javno suđenje, pravo na zaposlenje itd. Kroz različite postupke, navedena prava i slobode su enormno kršene, što je naročito izvršeno kroz prisilno raseljavanje, prijeke egzekucije, napade na civilne ciljeve, silovanja, odnarođavanje-prevođenje u drugu vjeru, kršenje ljudskih prava u logorima, namjernu opsadu gradova, napade na medicinsko i humanitarno osoblje, uzimanje talaca itd.

Odredene kompetentne institucije, pri čemu se prevashodno misli na muzeje, arhive, razne dokumentacione centre, zavode, institute, kroz svoju djelatnost, treba da rade na kreiranju stalnih i povremenih postavki, sa osposobljenim kustosima i drugim kadrom, koji će objektivno pokazati genocidne radnje i druge zločine.

Uloga sredstava informisanja u stvaranju preventivnog postgenocidnog ambijenta je izuzetno značajno, napose imajući u vidu njihov uticaj na javno mnjenje. Inače, u poslijeratnom razdoblju su učinjeni značajni koraci na stvaranju nezavisnog informativnog sektora, sa odgovarajućim privatizacionim tokovima u ovoj oblasti. Iako je ova sfera sa različitim intezitetom (negdje manje, negdje više) inovirana, prostora za kreativniji akcionizam još uvijek ima, posebno u smislu istraživačkog i analitičkog novinarstva.

Ostaje jedno od najtežih pitanja: **kako ratna događanja na području bivše Jugoslavije situirati u obrazovni sistem**. Da li ovu sferu prepustiti spontanitetu, tako da svako iskazuje "svoju" istinu, ili konstituisati odgovarajuću osnovu, koja bi bila prihvatljiva za mlade generacije. Bosna i Hercegovina je, imajući u vidu njene posebnosti (naročito multietničnost), područje gdje elastičnost i primjerenost treba da dođe do izražaja. Pojavila su se različita shvatanja u pogledu situiranosti događanja u BiH u periodu 1991.-1995. u obrazovni sistem. Po jednima, ovaj period bi upotpunosti trebalo izostaviti iz obrazovnog sistema, čekajući historijsku distancu, koja će u smirenijoj atmosferi dati odgovore na brojna pitanja. Drugi se protive

ovom pristupu, smatrajući da mlade generacije ne mogu biti izopštne iz tog realiteta, kao da se nije ništa dogodilo. **Čini se da uz sve respektovanje historijske distance, mlada generacija treba da sazna neke neosporne činjenice o ratnom konfliktu na području ex Jugoslavije**, što će im poslužiti kao osnova da kroz individualni rad dalje proučavaju ovaj period. Više nezavisnih organizacija (posebno međunarodne), već sada su konstituisale značajnu osnovu, koja se može inkorporirati u obrazovni sistem, što treba iskoristiti.

Veoma je aktuelno u postgenocidnom periodu i obilježavaje **mješta zločina, što, takođe, treba maksimalno zasnivati na činjenicama provjerenim iz više izvora**. Dakle, u tu veoma osjetljivu oblast ne može se unositi subjektivizam, proizvoljnost i netačnost, što će u još većoj mjeri štetiti izgradnji povjerenja i pomirenja. Razni spomenici, spomen ploče, memorijalni kompleksi i dr., treba da budu stjecište mladih, gdje će oni na primjeren način upoznavati istinu o genocidu, kako bi se formirala njihova svijest na tragu prevencije ovog zločina. Slični kriteriji treba da se primjene i kod dana obilježavanja značajnih ličnosti i događaja, koji treba da se uklope u napore stvaranje ambijenta za prevenciju zločina genocida.

ZAKLJUČAK:

U procesu proširenja, odnosno prijema novih članica, Evropska unija, kao jedna od najmoćnijih regionalnih organizacija, našla se pred prijemom država koje su bile u ratnom konfliktu, što se prevashodno odnosi na Zapadni Balkan. U tom kontekstu postavlja se suštinsko pitanje: kako zemlje sa tog područja treba da izgrade svoj, prevashodno državni identitet, koji će biti korespondentan identitetu EU, temeljenom na jednakosti, pravdi, ljudskim pravima, socijalnoj koheziji, produktivnom konsenzusu, zaštiti okoline, međureligijskom i međukulturnom dijalogu.

Evropska Unija želi zemlje, koje su izašle iz konflikta, sa stabilnom unutrašnjom ustavno-pravnom strukturom, izgrađenim državnim mehanizmom sposobnim za komunikaciju, posebno u pogledu ostvarivanja njenih odluka, etničkom kogzistencijom, saniranim ratnim posljedicama dobrim odnosima sa susjedima, aktivnom ekonomskom osnovom. Bosna i Hercegovina, kao zemlje koja je izašla iz ratnog konflikta i njene mogućnosti za prijem u EU tema je ovog rada. U ovoj državi su počinjeni brojni zločini, i onaj najteži genocid, ubijano i ranjavano stanovništvo, rušeni i

devastirani objekti ključni za egzistenciju, osnivani koncentracioni logori, destruiran ustavnopravni poredak, napadnute vrijednosti ove države stvorena etnička homogenizacija, sa dominacijom nacionalnog, itd.

U radu se obrađuje nekoliko aspekata, čija realizacija u BiH, stvara ovoj državi uslove za evropske integracije. Radi se o suočavanju sa prošlošću, realizaciji tranzicijske pravde, konstituisanju primjerenog civilnog društva, prilagođavanju ustavno pravne strukture institucionalnom mehanizmu EU, izgradnji uslova za prevenciju genocida i drugih zločina koji su se dogodili u BiH u periodu 1992-1995. Suočavanje sa prošlošću podrazumjeva da se na primjeren način, dokumentovano, od strane kompetentnih institucija, sazna istina o događajima u BiH, pri čemu će se koristiti različite metode i dokaze, a prevashodno dijalog, svjedočenja, dokumenti, istraživanja, stvaranje institucionalnih pretpostavki i dr. Bez toga u biću BiH ostaće latentna opasnost za obnavljanje katastrofične situacije, koja je ovu državu zaustavila u njenom razvoju i nanijela teške udarce njenoj osobenosti.

U izgradnji državnog identiteta, kompatibilnog sa UN, nezaobilazna je realizacija tranzicijske pravde, kao načina prelaza iz rata u mir, uz odlučno suočavanje s posljedicama sistematskog kršenja ljudskih prava i drugim prekršajima. U vezi s tim, obradiće se do sada najpoznatije inicijative – krivična pravda, mehanizmi za traženje istine, ošteta i reforma institucija.

BiH neće moći izgraditi unutrašnji identitet, primjereno EU, ukoliko adekvatno ne razvije civilno društvo, te ne stvori uslove za afirmaciju njegovih osobenosti: dobrovoljnost, neovisnost, te izdejstvovanje da vlast rješava primjereno i kontinuirano brojna pitanja i probleme, koji su posebno proizašli iz ratnog konflikta.

Dejtonski mirovni sporazum, parafiran 21. novembra 1995. u Dejtonu (zračna vojna baza Wright Peferson, Dayton, Ohayo, SAD), okončao je ratni konflikt na području bivše Jugoslavije, odnosno agresiju na BiH. Uz to donesen je, kroz aneks 4 Ustav Bosne i Hercegovine, čiji sadržaj ne može da zadovolji evropske standarde. Naime, EU i u BiH želi da ima najminimalnije uslove da sa državom BiH pregovara, od nje traži realizaciju evropskih odluka, za što je neophodna funkcionalna država, racionalan i efikasan sistem odlučivanja. Skorom ništa od toga ne nudi Dejtonski ustav, koji je usmjeren na stvaranje krhkih državnih institucija, uz brojne blokade od strane entiteta, te punu dominaciju etničkog principa. Mnogo toga će biti neophodno mijenjati da bi BiH bila partner Evropi, posebno da prihvati i provodi sve ciljeve i zadatke EU.

U strukturi BiH, pa i na području Zapadnog Balkana postoje određeni faktori, čije dejstvo može da doprinese ponavljanju genocidnih i drugih zločina. Sve to pokazuje da preventivno djelovanje, odnosno prevencija genocida, ostaje bitan zadatak brojnih organizacija (vladinih i nevladinih), intelektualaca, mass-medija, pojedinaca i dr. Kao faktore koji mogu da doprinesu stvaranju preventivnog ambijenta treba istaći istraživanje istine o genocidu, procesuiranje i primjereno kažnjavanje aktera genocidnih radnji, publikovanje istraživačkih rezultata, optužnica i presuda; primjeren rad muzejskih, arhivskih i drugih institucija na dokumentovanju genocida, adekvatnu situiranost suštine genocidnih radnji u obrazovni sistem, itd.

Primjetno je da zemlje koje su izašle iz ratnog konflikta, pa i BiH, na putu do evropskih integracija moraju da uklone brojne prepreke, kako bi se uklopile i adekvatno koristile sve prednosti institucionalno – organičnog mehanizma Evropske unije. Put od Dejtona do Brisela, je težak, ali ostvariv, bez toga BiH će ostati izolovana, faktor latentnih konflikata, uz siromaštvo i bijedu njenog stanovništva.

Literatura

1. Civilno društvo i lokalna demokratija, Centar za promociju civilnog društva, Sarajevo 2001.
2. S. Čekić, Sprečavanje i kažnjavanje zločina genocida, Korak, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo- januar-februar 18/2010,
3. Dejtonski mirovni sporazum, JP Službeni list BiH, Sarajevo, 1999.
4. Evropska unija i Bosna i Hercegovina: između upravljanja krizom i izgradnja države, Zbornik radova i izbor iz diskusije s konferencije održane u Sarajevu 9. septembra 2004. godine, Fondacija Henrich Böll, Sarajevo 2005.
5. Genocid – slučajevi, poređenja i savremene rasprave, Uredio S. L. B. Jensen, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo 2007.
6. T. C. Hartley, Osnovna prava evropske zajednice: Uvod u ustavno pravo Evropske zajednice, Prevod Obrad Račić, Pravni centar, Fond Otvoreno društvo, Sarajevo 1998.
7. Leksikon temeljnih pojmova politike: abeceda demokracije Uredili: I. Prpić, Ž. Puhovski, M. Uzelac, (autor: A. Bačić, et al), Fond otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1999.
8. L. L. Lause, Genocid, njegovo negiranje i ponavljanje u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, Korak, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, – 14/2009.
9. B. Macić, Civilno društvo u procesu pomirenja u Bosni i Hercegovini, Znakovi vremena, časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu, Sarajevo, - 47/2010.
10. B. Macić, Prevencija genocida u postgenocidnom periodu u Bosni i Hercegovini, Znakovi vremena, Časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu, Sarajevo, 46/2010.
11. Međunarodni priručnik o pravdi za žrtve – o korištenju i primjeni Deklaracije Ujedinjenih nacija o osnovnim principima pravde za žrtve zločina i zloupotreba moći, bosansko izdanje, Viktimološko društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2001.
12. Č. Sadiković, Evropsko pravo ljudskih prava, "Magistrat", Sarajevo 2001.
13. Sistem ranog upoznavanja – Specijalno izdanje- pravda i istina u BiH iz perspektive javnosti, Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH, Sarajevo 2005.
14. Strategija integrisanja Bosne i Hercegovine u evropsku uniju – Nacrt, Bosna i Hercegovina – Savjet ministara, Direkcija za evropske integracije, Sarajevo, oktobar 2005.
15. E. Šarčević, Ustav i politika – Kritika etničkih ustava i postrepubličkog ustavotvorstva u Bo-

- sni i Hercegovini, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca (etc.), Sarajevo 1997.
16. Uvod u politički sistem bosne i hercegovine: izabrani aspekti, (Urednici: S. Gavrić, D. Banović, C. Krause), –Sarajevski otvoreni centar, Fondacija Kohrad Adenauer e.v., Predstavništvo u Bosni i Hercegovini, Sarajevo 2009.
  17. Vodič kroz tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini, Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH, Sarajevo 2009.
  18. Vodič kroz tranzicijsku pravdu u Bosni i Hercegovini- Sažetak Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH, Sarajevo 2009.

HOW TO ENTER THE EUROPEAN UNION AFTER WAR CONFLICT

SUMMARY

The European Union wants to have countries that have emerged from conflict, with a stable internal constitutional and legal structure, built state mechanism capable of communicating, particularly with regard to implementation of its decisions, ethnic co-existence, repaired war consequences, good relations with its neighbours, active economic foundation. Bosnia and Herzegovina as a country that has emerged from the war conflict and its possibilities for entering the European Union represents the topic of this paper. In this country numerous crimes have been committed, including the worst one that is genocide, civilian population were killed and injured, buildings were destroyed and devastated, concentration camps were formed, the constitutional order was destroyed, the values of this state were destroyed, ethnic homogenization was created, with the dominance of the national criteria. This paper discusses several aspects, whose implementation in Bosnia and Herzegovina produces the conditions for European integrations. It is about confronting the past, the transitional justice, the civil society, the constitutional adjustment of the legal structure to the institutional mechanism of the EU, the prevention of genocide and other crimes.

Key words: war conflict, European Union, Bosnia and Herzegovina.